

Asia: VN/9727/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Lausunnonantajan organisaatio

Valtion viranomainen

2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?

-

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

-

3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?

-

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

-

4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityslakina?

-

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

-

5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Osa tehtävää on seurata lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioida niiden vaikutuksia ikääntyneisiin ihmisiin.

Vanhusasiavaltuutettu pitää välttämättömänä sitä, että iäkkäät henkilöt, joilla on sellaisia pitkäaikaisia toimintarajoitteita, että he tarvitsevat tavanomaisessa elämässään apua tai tukea saavat tarvitsemansa välttämättömät vammaispalvelut riippumatta siitä missä iässä he ovat vammautuneet.

Ehdotuksen vaikutusarvioinnissa todetaan, että nyt ehdotettava säännös ei asettaisi ikärajaa vammaispalveluiden saamiselle. Vanhusasiavaltuutettu pitää olennaisen tärkeänä sitä, että lainsäädännöllä turvataan se, että ikääntyneet vammaiset henkilöt saavat käytännössä tarvitsemansa vammaispalvelulain mukaiset erityispalvelut. Niiden avulla varmistetaan heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumista.

Myös ikääntyneenä pysyvästi ja vaikeasti vammautuvien henkilöiden tulee saada tarvitsemansa vammaispalvelut, vaikka vammautuminen tapahtuisi korkeassa iässä.

On olennaisen tärkeää, että turvataan vammaisten henkilöiden tarvitsemat vammaispalvelulain mukaiset palvelut siitä riippumatta, minkä ikäisiä he ovat. Ehdotettu eri elämänvaiheisiin liittyvä jaottelu ja sen mukainen arviointi ei saa estää vammaisen henkilön vammansa tai sairautensa aiheuttaman pitkäaikaisen toimintarajoitteen takia tarvitsemien välttämättömien erityispalveluiden saamista.

Iäkkäät ovat aikuisia - elämänvaiheen määritelmässä erotetaan aikuisuus ja vanhuus, vaikka aikuisuus jatkuu elämän loppuun saakka

Vanhusasiavaltuutettu pitää vaikeaselkoisena jakoa elämänvaiheisiin sekä niihin tavanomaisesti kuuluviin avun ja tuen tarpeisiin.

Ehdotuksessa jaotellaan aikuisikä kahteen elämänvaiheeseen. Niistä toinen olisi aikuisuus ja toinen vanhuus. Vanhusasiavaltuutettu korostaa, että täysi-ikäinen henkilö on aikuinen elämänsä loppuun saakka. On peräti outoa jakaa elämänvaiheet esitetyllä tavalla. Vanhusasiavaltuutettu esittää, että vanhuuden elämänvaihe poistetaan esityksestä ja jäljelle jää vain aikuisuuden elämänvaihe. Hallituksen esityksessä painotetaan yksilöllisen arvioinnin merkitystä ja sen vuoksi tulisi aikuisuuden elämänvaihetta elävien kohdalla arvioida kunkin yksilöllisen tilanteen mukaisesti palvelujen tarvetta.

Vanhusasiavaltuutettu on jo aiemmin nähnyt ongelmalliseksi aikuisuuden ja vanhuuden perusteella tehtävän jaon. Tässä esityksessä ei ole esitetty selkeää, yksiselitteistä määritelmää vanhuuden elämänvaiheelle. Tämä on ymmärrettävää, sillä ikääntyminen on hyvin yksilöllinen prosessi, jossa kronologinen ikä ei kuvaa kunkin yksilön biologista vanhenemista tai muutakaan vanhenemista. Vanhenemisessä on erittäin suuria yksilöllisiä eroja. Myös tästä käytännön syystä vanhusasiavaltuutettu esittää aikuisuuden elämänvaiheen käyttämistä myös ikääntyneillä.

Aikuisuuden käsitteen ulottaminen kaikkia täysi-ikäisiä koskevaksi selkeyttäisi lain tulkintaa, jonka kannatettavana periaatteena on se, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina, joka turvaa vammaisten henkilöiden erityispalvelujen saatavuuden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Aikuisuuden elämänvaiheen kattaminen koskemaan kaikkia aikuisia henkilöitä auttaisi myös kuvaamaan tähän erittäin pitkään elämänvaiheeseen kuuluvia moninaisia avun ja tuen tarpeita ja erottamaan ne tilanteet, jotka poikkeavat elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tämä erottelu tehdään, kun avuntarvetta arvioidaan yksilöllisesti.

lökkään vammaisen henkilön tarpeisiin vastattava yksilöllisen tarpeen mukaisesti

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että ehdotuksen suuri riski on se, että laki toimeenpannaan tilanteessa, jossa ikääntyvien palveluista on suuri pula. Iäkkäiden palvelujen ongelmana ovat liian vähäiset taloudelliset resurssit sekä pula työntekijöistä. Vanhusasiavaltuutettu arvioi, että ikääntyneiden palvelujen kokonaistilanteen perusteella voidaan todeta, että tällä hetkellä moni iäkäs jää vaille tarvitsemiaan palveluja.

Esityksessä viitataan kotihoitoon ja todetaan sen vastaavan yleensä iäkkäiden kotona asuvien henkilöiden erilaisiin palveluntarpeisiin. Käytännössä valtaosa kotihoidon palveluista ja niiden tukipalveluista menee tällä hetkellä niiden ikääntyneiden henkilöiden auttamiseen, jotka tarvitsevat apua paljon eli useita käyntejä päivässä. THL raportoi, että vuonna 2023 kotihoidon asiakkaiden luona oltiin vuorokaudessa yhteensä vain keskimäärin noin 38 minuuttia, josta 33 minuuttia asiakkaan kanssa (THL, Pesonen ym. 2022). Nämä minuutit jakautuvat usean päivittäisen käynnin kesken. On selvää, että esimerkiksi apu ulkoiluun tai osallisuuteen jää näin lyhyillä käynneillä toteutumatta. Tämä tulee ilmi Sosiaali- ja terveysministeriön tuoreessa selvityksessä (Karppanen ym. 2025.)

Vanhusasiavaltuutettu korostaa sitä, että iäkkään henkilön, joka pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman toiminnanrajoitteen vuoksi tarvitsee välttämättä tukea tai apua tavanomaisessa elämässä, tulee saada tarvitsemansa palvelut. Käytännössä tämä voi tarkoittaa sitä, että iäkäs henkilö saa palvelut sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain tai muun lain perusteella tai siten, että sovelletaan samaan aikaan useaa lakia, jotta yksilöllisiin tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Vuorela Marjut
Vanhusasiavaltuutettu